

Vajda Norbert
Bevezetés a szociológiába
Előadás-vázlat

Szociológia: Társadalom törvényszerűségeit vizsgálja. Segíti a társadalom tagjait társadalmi környezetük megértésében. Az ember társas lény, társadalmi lény (remete).

Társadalom: egyén viselkedését, gondolkodását befolyásolja.

Társadalom struktúrája: egyén/társadalmi csoportok közötti viszonylag tartós viszonyok. A társadalom tagjai, csoportjai egyenlőtlen pozíciókat foglalnak el a struktúrában.

Társadalom intézményei: társadalom tagjainak többsége által végzett tevékenységek alapvető módja, mintája.

Szocializáció: Maugli, társas lényvé válás, megtanulja a közösség normáit, értékeit. Színterei: család, formális intézmények, kortárs csoportok, stb

Társadalmi szerepek megtanulása, viselkedési mintákból, jogokból, kötelezettségekből áll.

Státusz: társadalomban, közösségben elfoglalt pozíció, pl. anya, testvér, tanár, stb. szerepelvárások, szerepkonfliktusok, jogi/erkölcsi következmények.

Normákat a szocializáció során sajátítjuk el. Normák szerepeket definiálnak. Egyén viselkedése a társadalom többi tagja számára kiszámítható legyen.

1. jogi normák – állam, büntet, írott forma
2. erkölcsi normák – társadalom megvetése

Normák tulajdonságai (5db)

1. adott társadalomban ellentétbe kerülhetnek egymással (adózás, társadalom)
2. társadalmak történeti fejlődése során változhatnak (homoszexualitás)
3. különböző társadalmak, különböző normák (vérbosszú)
4. nem mindig racionálisak (indiai tehének)
5. normák folyamatosan változnak

Normakövetés: egyének félnek a normaszegés hátrányos következményeitől (kizárás).

Érték: adott közösség mit tart kívánatosnak (relatív). **Internalizálás:** belsővé tétel

Attitűd: egyén lelki, szellemi készsége arra, hogy bizonyos tárgyakra, személyekre, helyzetekre meghatározott módon reagál.

Önbecsülés: az emberek önértékelése, „hasznos vagyok”, jó, kompetens, tisztességes

Csoportthatás: szükségszerűen valamilyen csoport tagjai vagyunk minden életszakaszban.

Konformitás: egyéni válaszok igazolása a csoportnormákhoz

1. elhiszik, hogy a csoportnak igaza van
2. csoport elfogadja az egyént (tükörén)

Kategorizáció lépései:

1. kiscsoport tagjaként definiálni magunkat
2. megfigyelni, elsajátítani a csoportviselkedés alapvonásait
3. viselkedési normák internalizálása

Tükörén: önmagunkat mások véleménye alapján határozhatjuk meg (megbecsültség).

Társadalmi csoport, kiscsoport tagjai ismerik egymást:

1. informális csoport: pl. baráti társaságok: szimpátia, kapcsolatok sokoldalúak, érzelmileg telítettek
2. formális csoport: pl. munkahelyi szervezet: hierarchia, szabályzatok, tagok nem választhatják egymást, meghatározott cél

Deviancia: emberek társadalmi együttélése azért lehetséges, mert döntő hányaduk alkalmazkodik az adott társadalomban elfogadott normákhoz, viselkedési szabályokhoz. Minden társadalomban előfordulnak olyanok, akik ezeknek ellenszegülnek. Deviáns viselkedés: bűnözés, alkoholizmus, lelki betegségek, öngyilkosság, stb.

Deviancia funkciói:

1. elítélésen keresztül lehetőséget nyújt a társadalom többi tagjának, hogy normáit megerősítse, közösségi összetartozás élményét erősítse. /Durkheim/
2. Fejlődés mozgatórugója, mindenki konform, nincs változás.

Anómia elméletek: társadalmi normák meggyengülésének állapota. Világos viselkedési szabályok hiánya, szocializációs zavarok. Társadalomban elfogadott célok és a megengedett eszközök közti ellentmondás.

Család: emberek egy csoportja, ahol a tagok között leszármazási kapcsolat van - házasság, adoptáció.

Nukleáris családtípusok:

1. házaspár
2. házaspár gyerekekkel
3. 1 szülő gyerekekkel

Család funkciói (5db) Termelés, fogyasztás, reprodukció, szocializáció, felnőttek pszichés védelme. Modern társadalmak: gazdasági funkcióról áttevődött a hangsúly az érzelmi funkcióra. Gyerekszerep történeti változása.

Háztartás: együtt lakó, megélhetési költségeket megosztó, együtt fogyasztó emberek csoportja, akik általában, de nem szükségszerűen rokonok.

Harmóniaelméletek: emberi társadalmakat alapvetően az együttműködés jellemzi, konfliktus csak kivételes jelenség, csereelmélet: anyagi, szellemi javak cseréje, Adam Smith „láthatatlan kéz”

Konfliktuselméletek: Nem mindenki számára hoz hasznot a csere. Hatalommal rendelkezők kényszerít alkalmaznak az elnyomottakkal szemben. Marx, társadalmak története, osztályharcok története

Iskola

Iparosodás: írni, olvasni tudás jelentősége nőtt, képzettséggel érdekérvényesítés képessége nőtt, központi oktatási intézmények megjelenése.

1. oktatás: a társadalomban felnőttkorban betöltendő szerepekhez szükséges ismeretek átadása az új generáció tagjainak
2. nevelés: viselkedési normák, illetve az ezek mögötti értékek átadása.

Iskola azokat az értékeket támogatja, amelyek a magasabb státuszú családokból érkezett gyerekek szocializációjában hangsúlyosabbak. Ezzel hozzájárul a társadalmi pozíciók generációs átörökítéséhez, a társadalmi egyenlőtlenségek és a társadalmi struktúra újratermeléséhez (Bourdieu).

Szociálpolitika

Szolidaritás eszménye – egyértelmű beavatkozás a társadalom folyamataiba. Szegénység szégyenérzet, reformáció.

Redistribúció – javak újraelosztása, adóztatás. Univerzális-szelektív jogok. Szociális jogokhoz, szociális kötelezettségek tartoznak

Szociálpolitika szintjei:

1. makro – állam/ társadalom
2. mezo – intézmények
3. mikro- egyének szintje szociális munkás /kliens

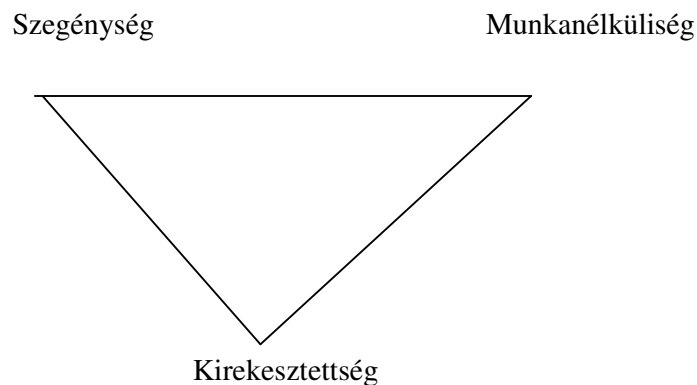
Probléma: ellátásokban részesülők – aktív keresők viszonya.

Ferge: A rendszerváltás megítélése

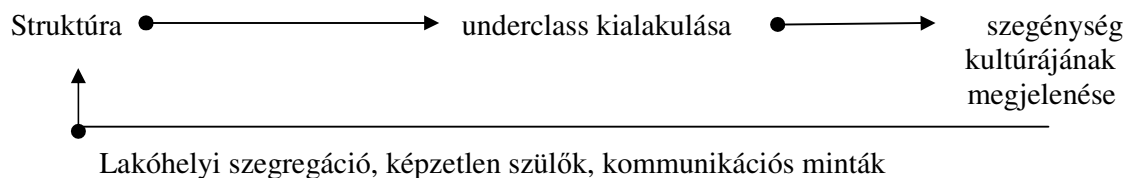
„A gazdag társadalmak individualista, posztmodern ideológiája rázuhant egy lassan modernizálódó, többségében szegény társadalomra.”

Underclass: tartós szegénység. függ a jóléti államtól, de elutasítja annak normáit, pl. generációk óta nincs munkája, társadalmi integritása minimális.

Megközelítések: aktív szeparáció (érintett csoport viselkedése); passzív szeparáció (többségi kirekesztés), semleges (makrofolyamatok)

„Szegénység kultúrája” /Oscar Lewis: Sanchez gyermekei/ nem gazdasági, hanem kulturális okok. (Nem egységesen elfogadott elmélet).

Társadalomban az egyes csoportok érdekérvényesítő képessége jelentősen eltér egymástól.
Szociálpolitika alanyai feloszthatók:

1. életkor
2. nemek
3. struktúrában betöltött pozíció
4. gazdasági aktivitás
 - a. munkahelyhez nem jutók (munkanélküliek)
 - b. még munkaképtelenek (tanulók)
 - c. már munkaképtelenek (idősek)
 - d. ideiglenesen munkaképtelenek (betegek)
 - e. állandó munkaképtelenek (testi/szellemi fogyatékkal élők)

Szociálpolitika kit támogat, történelmileg változik, ideológiák: erkölcsi, gazdasági, szociális, kulturális nézetek sajátos ötvöze = értékrenddel. Tiszta típusok nem léteznek.

1. liberalizmus- individualizmus, egyén autonómiája, piac mindenhatósága
2. konzervativizmus – liberálissal szemben határozza meg önmagát, hagyományos intézmények (család, egyház, arisztokrácia), haladás helyett- morális rend, egyén helyett- társadalmi intézmények, hierarchia normális állapot, a különbségek szükségszerűek
3. szocialista/marxista – szolidaritás, piacba való beavatkozás szükséges

Jóléti állam: megterheli az államot; csökkenti az egyén hajlandóságát

Egyenlőtlenség elméletek. Két véglet: biológiai okoktól - strukturális okokig.

1. Szociáldarwinizmus – legrátermettebbek kiválasztása
2. Mérsékelt egyenlőtlenség elfogadható – egyenlőtlenség addig fogadható el, ameddig elősegíti a gazdaság/társadalom fejlődését – társadalom tagjait nagyobb teljesítményre ösztönzi
3. Teljes egyenlőség- egalitarizmus képviselői – Marx, Engels

Depriváció: valamitől való megfosztottság pl. szegénység; szülői szeretet. Személy vagy család nélkülöz valamit, ami az adott társadalomban a nagy többség számára rendelkezésre áll, vagy amit az adott társadalomban mindenki számára kívánatos, elérendő minimumnak tartunk. Halmazott hátrányos helyzet – hátrányok halmozódása megnehezíti az azokból való kiemelkedést (alacsony jövedelem, rossz egészségügyi állapot)

Szegénység kategóriák:

1. abszolút szegénység – egyén, család a létminimum alatt él; létminimum=szegénységi küszöb; egy főre jutó havi jövedelem
2. relatív szegénység – egyén, család erősen elmarad az adott társadalom átlagos viszonyaitól; okok: egyéni (alkohol); társadalmi (struktúra)

Társadalmi szerkezet nem egyenlő az egyének sokaságával. Egyének közti többé-kevésbé állandó viszonyok. Társadalmi pozíciók öröklődnek. Pl. társadalmi munkamegosztásban való hely, társadalmi javakhoz való hozzájutás aránya, módja.

Rétegződés modellek:

Ferge (1971) munkajelleg csoportok

Kolosi (1984) Nem csak a foglalkozás hat a társadalmi helyzetre, több dimenzió, státuszcsoporthok

Társadalmi determinizmus:

1. Marx: gazdaság
2. Lévi Strauss: nyelv
3. Bourdieu: iskolarendszer

Társadalmi integráció: osztályok, rétegek nem szakadnak el egymástól. Ez ellen dezintegrációs mechanizmusok: pl. rendszerváltás (Szegregáció mértéke növekedett-aprófalvak –középréteg eltűnik, körzetesítés, munkanélküliség, képzetlen népesség, elöregedő falvak.)

Piacgazdaság - politikai szabadság és társadalmi integráció nem valósul meg egyszerre.